

Ս. ԳՐԱԿԱՆ

Յ Ե Թ Ա Ն Ո Ս Ա Ց Ա Ռ Ա Ք Ե Ա Լ Ը

Ֆ Լ ՈՒՆ ԾԱՍՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ

Երուսաղէմի առաքելական ժողովէն յետոյ, Պօղոս ուղեց որ Բար-Նարաս իրեն ընկերոնայ, միասին այցելելու իրենց քարոզած վայրերը, Հաստատուն հիմերու վրայ դնելու Համար առաջին ճամբորդութեան նրաւաճումները, ինչպէս նաև Հանդիպելու ի Քրիստոս շահուած եղբայրներուն: Բար-Նարաս սիրով ընդունեց հրուէքը, սակայն փափաքեցաւ որ երկրորդ այս ճամբորդութեան իրենց հետ ըլլայ նաև իր քեռորդին Յովհաննէս Մարկոսը: Պօղոս մերժեց իր բարեկամին այս խնդրանքը, որուն այնքան բան կը պարտէր: Ձէր ուղեք իր հետ ունենալ տեղիկառու մը այն անձերու կողմէ, որոնք զիրք բռնած էին իր գէժ Երուսաղէմի ժողովին մէջ: Մարդ մը՝ որու հոգին տակաւին պատրաստ չէր առաջ նայելու, որ նոր վարդապետութիւնը հրէական աւանդութիւններով եւ մտայնութեամբ կ'ուղէր Հասկրնը միայն եւ շունչը անհրաժեշտ պատրաստութիւնը առաքելութեան, հյու պիտուորը ըլլալու գերագոյն Զօրավարին որ կը յաջողցնէր իրենց յաղթանակները:

Այս մերժումը անձնական նկատումներէ չէր բխեր, հակառակ որ ան կը յայտնուէր մարդու մը նկատմամբ, որ յետոյ պիտի ըլլար հեղինակը երկրորդ աւետարանին եւ օգտակար գործակիցը Պետրոսին: Տարինը վերջ, Հռոմի իր բանտարկութեան միջոցին, Պօղոս պիտի զդէր Կողոսացիներուն, թէ Մարկոս, Բար-Նարասի քեռորդին, իր ողորմենքը կը զրկէր իրենց եւ կը պատուիրէր որ եթէ գրու ըլլար, լաւ ընդունելութիւն ընէին իրեն: Նոյնիսկ մինչև իր վերջին բանտարկութիւնը, Մարկոսի պատկերը տակաւին կը մնար թարմ իր յիշողութեանը մէջ, երբ կը դրէր իր Տիմոթէոս աշակերտին որ իր քովը պահէր դաշն, որովհետեւ ան պիտանի ուժ մըն է առաքելական գործին համար: Հետևաբար անձին բարդաւաճումը

եւ ուրացումը երկու անհաշտ եւ անջատ իրողութիւններ չէին իրեն Համար, այլ զոյգ երեսակները մարդոց Հանդէպ ցոյց տրուած ընթացքին: Անիկա եռանդուն գործակիցներ կ'ուղէր երկնքի արքայութեան Համար, որ անպամ մը արօրի մաճին ձեռք դնելէ վերջ, ետ չնայէին: Կրնար ներքը ամէն յանցանքի եւ թերութեան, բայց բնաւ չէր ուղեք գործունենալ խանդալտութենէն պակաս մարդոց հետ:

Բար-Նարաս իր կարգին շուրջ ընկերաւոր Պօղոսին, առանց Յովհաննէս Մարկոսի: Պօղոս չ'իրաւորուեցաւ սակայն:

— Եղբայր իմ Բար-Նարոս, արեւ քաղցրօրէն, երկուքս ալ ծառաներ ենք Նոյն Տիրոջ, պատրաստ երթալու հոն ուր Ան ուղղէ մեր քայլերը, միասին կամ առանձինն: Աստուծոյ կամքը մեզի իրարու բերաւ, այժմ կը բաժնէ մեզ իրարմէ, սակայն օր մը նորէն կրնանք զալ իրարու, որովհետեւ իոյր ճամբաները Տիրոջ կ'առաջնորդեն:

Յետոյ երկու բարեկամները դրկախառնուեցան եւ արցունքոտ աչքերով բաժնուեցան իրարմէ: Բար-Նարաս իր քեռորդին հետ մեկնեցաւ Կիպրոս, իր ծննդավայրը: Տիմոթէոս մնաց Անտիոք, Համալքի գործերու յանձնաձեւան Համար:

Պօղոս իր հետ առած Ելիան, Անտիօքէն նաւով մեկնեցան Տարսոս, առանց սակայն հոն կանգ առնելու, շարունակեցին իրենց ճամբան Տաւրոսեան լեռներու վրայէն դէպի Կիլիկիան Դուռները, եւ տաժանեյի ճամբորդութենէ մը յետոյ, ձիւնի եւ բռնքի ներքեւ, Հասան Իկոնիոն, ստուած ու ջախջախուած ամբողջովին: Բարեկամները կարտապին զուրպուրանքով դիմաւորեցին դիրենք եւ անոնց շոյալեցին ամէն խնամք: Իրիկուան զէժ Հասառացիաները եկան չըջապատելու Պօղոսը որ հիւանդ պառկած էր իր մահիւնէն մէջ եւ ուրախացուցին զինքը արտապին

գիչ լուրերով: Հաղորդեցին թէ իրենց ցանած սերմերը լաւ արդիւնք կ'ին տուած, թէ օրէ օր դարձողներու թիւը կ'անկը, ստուարացնելով զբխտոննայ Համաքըք եւ թէ հին վէճը հրաններու եւ հեթանոսներու միջեւ յայրա մտոցուած էր: Պօղոս լսելով այս բարբը մանուկի մը պէս կ'արտասուէր ուրախութենէն, եւ փառք կուտար Աստուծոյ, եւ դածններուն Համար: Բոլորն ալ զարմացած էին որ սիրելի Բարուարաք իրեն չէր ընկերանար. բոլորի մտածումին մէջ տակաւին թարմ էր առ զնորդէչ եւ գանդարահեր երկրասարդը, դոր հեթանոսները Տիոս կարծեր էին: Պօղոսին աչքերը ընդունցան արցունքով, սակայն մնաց լուռ. խղուած բարեկամութեան կակիժը վէրքի մը պէս կը կուտար իր ներսը: Հիւրընկալներու բացառիկ վերաբերմունքն ու սէրը կարճ ժամանակուան ընթացքին վերագտնել տուին Պօղոսին իր քայքայուած առողջութիւնը:

Իկոնիոնէն մեկնեցան Տերպէ, նոյն ընտանի գէմքերը եւ ուրախութեամբ ճառագայթող նայուածքներ: Հոս զինքը ուրախացնող պարագաներէն մին՝ տեղացիներու դոմբն էր Լիւստրացի երիտասարդ Տիմոթէոսի մասին որ յանձնարարուած էր Պօղոսին իր բացակայութեան հոգ տանելու նորախոյ Կամանքներուն: Բորոքը երախտագիտութեամբ կը խօսէին այս Կամեստ եւ շնորհալի երիտասարդի մասին, որ առաքելաներու բացակայութեան եկած էր իրենց յաճախ, խօսած սինակուի մէջ եւ արտադրած զերեսք եկող Մեսիայի ստուգութեամբ ու Հաւատքով: Պօղոս սիրտը կը յորդէր իրերանքէն, լսելով այս բոլորը իր սիրած երիտասարդի մասին: Ինչպէ՞ս կրնար մոռնալ զայն, ան որ իր հրեշտակային ներկայութեամբ Հասած էր փրկելու զինքը ստոյգ մահէն, երբ քարկոծուած ինկած էր իր արեան ճապաղիքին մէջ: Ինչպէ՞ս նաեւ խնամքներն անոր մօրը՝ որ շարժներով դարձանած էր զինքը իր յարկին տակ, զերծ օտարոտի եւ թշնամի աչքերէն:

Երբ Պօղոս եւ Եփղան Լիւստրա եկան, Տիմոթէոսի մայրը որ Հիւստը անկողին էր, ոտքի ելաւ եւ սինակուի գնաց զինքը դիմաւորելու, ուրախութեան արցունքներով: Ան իր երախտագիտութիւնը յայտնեց Պօղոսին

այն շնորհին Համար որ ցոյց տուած էր իր տղուն նկատմամբ: Իր միակ փափաքն էր որ այս աշխարհէն լմեկնած տեսնէր իր գաւաղը Արքանամի ուխտին մէջ՝ նման միւս հրեաներուն: Ուրախ էր այժմ ու երջանիկ, որ ան Մեսիային կը ծառայէր:

Պօղոս կը նայէր իր գէմը կեցող յուզումնահար երիտասարդին որ աչքերը դետին խոնարհած կը մնար անխօս: Ան ոչ միայն Հոգիով ու մտքով, այլ նաեւ Փիղիքականով ամբողջ էր, նախանձի հրաւիրելու չափ լաւագոյն մարդիկները: Պօղոս կը դիտէր երիտասարդը եւ իր Հոգին կը լեցունէր հրեանունքով: Կ'զգար թէ Աստուած կը զրկէր զայն օժանդակ ըլլալու իրեն իր նախախնամական գործին մէջ: Յետոյ Պօղոսը իր մօտ նստեցուց Տիմոթէոսը եւ անոր աչքերուն մէջ նայելով հարցուց.

— Ըսէ ինձի տղաս, ինչպէս կրցիր գալ կեղեկսին Աստուծոյ Հաւատքին:

— Պատուական ուսուցիչաւ եւ Հայրս, տակաւին մանուկ մայրս զիս սինակուի կը տանէր, Հոն բացի մեր Հայրերու կողմէն կատարուած հրաշքներու մասին, Հոն իմացայ թէ ինչպէս Աստուած յարիւննական ուխտ կնքած էր անոնց Հետ, եւ թէ պիտի գար օրերը պիտի իրականանային այդ խոստումները: Ես, Հակառակ զիս շրջակայսոր թոշուրահին եւ ապահանգութեան, ինձի արիւնակից բոլոր հրեաներու նման կը սպասէի գալիք Մեսիային: Եւ երբ դուռն Հոս եկար եւ բերիք մեզի բարե լուրը իր գալտուեան, իմ սիրտս լեցուեցաւ երկիւղով եւ ուրախութեամբ: Ինձի այնպէս կուզար թէ Աստուծոյ փառքը կը յայտնուէր երկրի վերայ: Եւ ճակատագրական այն գիշերուան մէջ երբ քեզի Հանդիպեցայ քաղաքէն դուրս, Հակառակ մահամեղձ վիճակիդ նախանձեցայ քեզի, որովհետեւ քու թափած արիւնդ Մեսիային Համար էր, եւ ես կ'ուզէի իմ բաժին ունենալ քու ցաւիդ մէջ, վասնզի թէքերէդ մայթըղ արիւնը վկայութիւնն էր Մեսիային:

Պօղոսի սիրտը Հրճուեցաւ երիտասարդի այս խօսքերէն. «Միայն իմ Հարապատ դաւակն կրնար այսպէս խօսիլ», ըսաւ ինքնիրեն, շէտ այստե. դուռն իմ գաւաղս ես, սիրելի Տիմոթէոս: Պօղոս իր կեանքին մէջ տ-

աստիճան անդամ ըլլալով դրաց դուռի սէրը, որ սփսփանքը պիտի ըլլար իր կեսնքին եւ նեցուկն ու վարձքը տարիներուն: Որան կոչուի ինքն արտի լուսաւորէր իր անցնալը եւ բուժէր անպահանջ: Մահանք միթէ՞ իր դէմ կեցող երիտասարդը իր անպահանջը, իր շնորհիւ Մեսիայի հաւատքին մէջ ծնած: Ուրիշ ձեռք մը կրնա՞ր ըլլալ այնքան քաղցր ու միտքարիչ քան այս երիտասարդին, հրը մահուան այդ դիշերուն մէջ կ'երկարէր իրեն եւ կ'ըրկէր զինքը ստույգ մահէն: Ան յետ այսու իր գաւազը պիտի ըլլար, իբրև հրեայ-հեթանոս մը, ինչպէս Տիտոն էր, իբրև հեթանոս-հրեայ մը: Թող միանային կրկուքին ձեռքերը, հաստատելու համար թէ սահմանները որոնք զարեւոյթ բաժնէր

էին գանձեր իրարմէ, կ'ը միանային իրենց մով:

Յետոյ բառ Տիմոթէոսին, հանդիսաւոր շնչոտ մը դնելով իր ձայնին մէջ, շնչոտ կ'ը փոփոխէր քոս յանձնող ունեւոր իմ գործը: Արտի կ'ընդունելով քոս այդ փոփոխութիւնը, յետ այսու դուռն իմ օպիստանս պիտի ըլլաս այն ծանր՝ թայց քաղցր պարտականութեան մէջ որ իմ է, եւ ինձմով քու կ'ը պիտի որոչույ: Ապա թրփաւեց զայն իր ձեռքով: Վերջին Մեսիայի արտի եւ իրարայնի աւանդութեան եւ արեան օգակովն:

Տիմոթէոս կ'ը մտաբանի, ոչ մէկ մկան կ'ը շարժէր անոր քարացած դէմքին վրայ, միայն շրթները կ'ը կրկնէին անզաղաք, Վերջին Աստուծոյն եւ Մեսիային համար:

Բ

Արժիւր ինչպէս իր որքը կացած կ'ը սուգ ու ձերկնքներու խորը, այնպէս Պօղոսը հեռացուց Տիմոթէոսը իր ծննդավայրէն եւ պարագայներէն, հրաժեշտի յուզիչ խօսքերէն յետոյ Պօղոս կ'ը խաբարտ ներքին բերկանքէ մը, որովհետեւ ամէնուրեք իր հաստատած քրիստոնէական համայնքները խաղաղ անուժի մէջ էին: Ամէն քաղաք ուր կ'ը հասնէին, շարտի օրուան օղջտամունքին, Շիղան կ'ը բարձրանար բնիւր եւ կ'ը կարգար շրջաբերական նամակը Երուսաղէմի ստորբերով կողմէ զրկուած, որուն մէջ կ'օգտարարէր հեթանոսներուն թէ իրենք զերծ էին այլեւս հրեական օրէնքի ձեւերու պարտադրանքներէն: Ամէնուրեք պատգամաւորները կ'ընդունէին իբրև Տիմոթէոսը հրեայական:

Իր այս ճամբորդութեան ընթացքին, Պօղոս շուտեց կանգ առնել Միւսիայի, Եփեսոսի եւ Բիւթանիոյ նման մեծ քաղաքներուն մէջ, ուր շատ էր թիւը հրեաներուն եւ հեթանոսներուն եւ որոնք բոլորն ալ կարտուն ունէին լսելու փրկութեան խօսքը: Եստուանկերով իրենց ճամբան հասան Նիզակիան ծովու, կեդրոններուն կեցած Տրուազան, որ անցքի գուռն էր քաղաքակիրթ աշխարհին: Արտի շրջաններէն Բոյնքոս Հոռովմէացիները կ'ը ընդնէին հիւսուրց՝ իշխատակներով լե-

ցուն քաղաքը, ուր արեւելեան խայտարակէտ եւ խառնարկ ժողովուրդներու ներկայութիւնը շէր պրացուելու: Ամէն տեղ մաքրութիւն, կարգ ու կանոն եւ քաղաքակիրթութեան մը շնորհ կ'ը ճանապարհէր: Պօղոս նախանձով կ'ը մտածէր այս երկրամասի նրաւանան, ենթարկելու զայն Աստուծոյ խօսքի պարտութեան եւ Մեսիայի հաւատքին: Ոսկեկապոյտ եւ ծիփուն մշուշի մը ներքեւ կ'ը շարտ Բոս լեռը, որուն կարգութիւն, զեռ կ'ը ննջէր կարծես Զեւուր, նախանձաբար արտիներուն մէջ Հեռայնի: Նոր քաղաք էին Տրուազանի աւերակներուն վրայ կ'ը կենար, ուրիշ անցած էին Հոմիքոսի հերկանքը: Պօղոս այժմ այս արտակերտով հարուստ վայրին մէջն էր, իր շրթներուն յանձն Աստուծոյ խօսքը, Հեռուն, Աքայան եւ Ռեզիմպիսոս, իրենց աստուածներով եւ Աթէնքը իր մեծ իշխատակներով:

Գիշերը Պօղոս երգ մը տեսաւ, Մակեդոնացիի կերպարանքով մէկը իրեն երեւցաւ, յետոյ լսեց ձայն մը որ կ'ընէր՝ Վնիցեայ ի Մակեդոնիայէ օղնեցես մեզք:

Աստուծոյ կ'ը արթնցաւ, իրեն թերկայացաւ բրնձի դէմքով, քանկուր մօրտքով եւ ուստի միաներով մարք մը: Վճմ անուան Ղուկաս է՞, ըսաւ, Վե՞ մի՞ն եմ այն հեթանոսներէն որ պարիսկի է փեր ճամբորդա-

թիւնը կը փնտռեն: Լսեցի ջու ջարդող Անտիոքի մէջ և անկէ ի վեր սկսած եմ հաւատալ թէ Մեսրայի գալուստները իրենց լրումը կը դռնէն մարգարէներու ըսածները: Ընդունէ զիս իրրեւ մին ջու հետեւողներէդ եւ սխտի չզղջաս: Ե՛՛՛՛ Գոհո՛՛՛ քե՛՛՛մ յաճարէն լիզուին եւ բժիշկ եմ արհեստով: Պօղոս երկար նայեցաւ Ղուկասին եւ զգաց թէ գիշերուան տեսիլքի մարդուն եւ իր զէմը կեցածին միջեւ մեծ նմանութիւն կար:

Այս խորհրդաւոր հրահրումը նոր եւ ընդարձակ ասպարէզ մը կը բացուէր առաքեալին առջեւ, Աւետարանը Եւրոպայի տանելու գործը: Միջերկրականի այլքներուն ձայնը իր ակնայնի եւ Եւրոպայի ցամաքամասին ծոպերը կարծող կզգիներուն հասկոնալ տեսարանը իր աչքերուն առջեւ, ան կը մտածէր իրեն յայտնուած տեսիլքի եւ այս նոր առաքելութեանը մասին:

Անշուշտ թէ առաջին անգամ չէր որ անարեւելիկ մտածումը կ'երթար Եւրոպայի քրիստոնէական: Անիկա յաճախ նայած էր արեւմուտքին, մտածելով ջուրերէն անդին ապրող հնգիներու փրկութեան: Այժմ ջուրնին մէջ իրեն կուգար տեսիլքը, ամբողջացնելով իր մտազորութիւնն ու ծրագիրը, իրեն ասպարէն անձանօք այժ երկրամասին համար:

Ի՞նչ յուշումով էր արդեօք սր առաքելութիւնը, առաջին անգամ ըլլալով, հեցած Տրոփոպոլիսի ծոպերին, նայեցաւ Եւրոպային: Իրկրամասը տառանձնանորհեալ եւ հարուստ իր բնակից գեղեցիկութիւններով, յայտնաբերած իր հմայիչ առանդութիւններով: Պահ մը ժողովուրդը Աթիական երկիրներու իր բոլոր զժողովուրդներն ու խաչասանները, կը մտածէր այս նոր առաքելութեան: Այդ ամիսներէ զբաղ էր որ անցեալի ամենէն գեղեցիկ քաղաքներէն Յուստանտինոսը զինքն իրենց հերոսներն ու հրատուածները: Սակայն այս բոլորէն աւելի իր սրտաբանի միտքն ու հոգին կը զեղուք այս հիպոստոս աշխարհի լուսաւորութեան եւ փրկութեան գործով: Իր աչքին առջեւ աշխարհի անգին կը պատկերանար Յուստանտինոսը իր արուեստով եւ պատուածներով, Հռոմը իր բանակներով, որուն առջեւ ծուռկէ իր եկեր աշխարհի յարմար ժողովուրդները:

(Շար. 12)

Անցեալը ի Մակեդոնիա օդնեցես մեզ, ստիկա յուսանաւ աղաղակին էր հին աշխարհի տաղանային, երբեմնի Ֆոնիական ջարդարախորհրդութեան: Աղաղակը աշխարհի մը՝ որ հարուստ էր մտածողներով, վարպետներով եւ ներուհեամեղեցիներով, որոնք կը խոստովանէին սակայն իրենց պարտութիւնը, հոգեկան տաղանայը, բարոյական անկումը, կայրիւրային ու ներքին նման իննէշրոնակալներու լուծին ու ջմահանոցին ներքեւ:

Ուղին ուրիշ պիտի անցնէր առաքելալը, իրմէ առաջ անցած էին զօրովարներ իրենց բանակներով, Թոնքրատ, Մեծն Աղեքսանդրը եւ կեսար, նուաճելով երկիրներ եւ ժողովուրդներ: Իսկ այժմ փոքրիկ նաւակ մը, եղբրէ եղբր զարնուելով, կը տանէր ասի մը մարդեր միայն, Տարսուսայի Պօղոս եւ իր երկու թիկերտիկները: Իրոնք կ'երթային Եւրոպայի մէջ հաստատելու նոր թաղաւորութիւն մը որ հիմնուած պիտի ըլլար սիրտ, գոհարութեան եւ մարդկային հաւատարմութեան վրայ, ուր տէքեր եւ ծառաներ պիտի ըլլային: Եւ այդ թաղականներ եւ եղբայրներ միայն նոյն երկնաւոր Հօր:

Սակայն իրապանին մէջ ո՞վ էր այս մարդը Մակեդոնացիի տեսիլքով, կը խորհէր Պօղոս, անիկա խորհրդաւոր արտայայտութեանը պէտք է եղած ըլլար ան ինքն ժողովուրդի կարծիքին, զոր Աստուծոյ նախախնամութիւնը կը սահմանէր այս կերպ: Առաջինը միշտ պէտք ըլնի լրջին, վէրքը դարձանին, զժրխար օգնութեան: Ինչպէս ջրնութեան անպէս ալ մարդկային կեանքի մէջ այս իրողութիւնները յաճախ իրարու կը հակադրուին եւ կ'արտայայտուին մարդկային գիտակցութեան վեր անօրինութեամբ մը, որ զերպանցօրէն աստուածային է: Վայ մեղի, եթէ Աստուած մեղի օգնէր միայն այն ատեն՝ երբ մենք գիտակցօրէն պէտք ունենայինք իրեն:

Անա Մակեդոնացին, կը մտածէր առաքելալը, որ կուգար ինդիւլու օժանդակութիւնը իր երկրի փրկութեանը համար: Պորհրդաւոր պատգամաւորը կը ներկայացնէր հաս ամբողջ Եւրոպան, որուն ամենէն մօտիկ երկիրն էր Մակեդոնիան, Աթիայէն գիտուած:

b.